

Colaborarea bapțiștilor autohtoni cu SBB. Atașamentul lor față de Biblia de la Iași și ezitățile față de traducerea Cornilescu

Începând din preajma Revoluției Franceze, în mod surprinzător, iluminismul și progresismul au avut un impact pozitiv asupra evanghelicismului britanic, determinându-l, acolo unde era cazul, la o separare de hipercalvinismul paralizant anterior, spre adoptarea unei poziții conform căreia implicarea creștinului în societate este de dorit și poate aduce un progres major pe plan material, social și spiritual.¹ Printre alte inițiative ale epocii a fost aceea a înființării Școlilor Duminicale, în jurul anului 1780. Inițial, acestea au fost programe creștine destinate sutelor de mii de copii care lucrau de mici câte 12-14 ore pe zi în fabrici, pentru a-și întreține familiile, fără a avea șansa de a merge la școală. Școala Duminicală le oferea atât cursuri de alfabetizare, cât și studiu biblic și catehizare. Succesul acestei inițiative a fost atât de mare că după patru ani erau înscriși 250 000 de copii.² Răspândirea Școlilor Duminicale a crescut sensibil nevoia de Biblie și Nou Testament, la un preț decent. Impresionat de dorința unei țesătoare tinere de la Școala Duminicală, Mary Jones, de a avea propria sa Biblie, pentru cumpărarea căreia economisise din greu șase ani, un pastor galez a dezvoltat viziunea fondării unei Societăți Biblice pentru Țara Galilor. Împărtășindu-și viziunea cu colegii săi din conducerea Religious Tract Society din Londra, aceștia l-au încurajat să-și lărgască perspectiva și să gândească noua organizație activând în toată lumea. Astfel, după obținerea sprijinului unor lideri marcanti din sfera religioasă, filantropi și oameni politici, pe 7 martie 1804 a luat naștere la London Tavern, British and Foreign Bible Society [Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate], pe care din conveniență o numim Societatea Biblică Britanică [SBB]. Societatea s-a implicat în traducerea, tipărirea și distribuirea de Biblie și Nou Testament. Traducerile erau făcute de colaboratori externi, de regulă plătiți. Publicarea se făcea la firme tipografice capabile să asigure tiraje mari, la costuri mici și o calitate decentă. De regulă Bibliile erau vândute la prețul de producție, uneori acordându-se reduceri semnificative. Costurile administrative erau suportate din donațiile membrilor. Dacă inițial distribuția se realiza prin librari, negustori, puncte de distribuție în anumite biserici protestante etc., de la

1 D. W. Bebbington, *Patterns in History: A Christian View* (Vancouver: Regent College Publishing, 2000), 68-91. D. W. Bebbington, *Evangelicalism in modern Britain: a history from the 1730s to the 1980s* (London: Routledge, 2005), 42-50; 74.

2 Pentru mai multe detalii despre apariția Școlilor Duminicale și fondatorul mișcării, vezi: Henry J. Harris, *Robert Raikes: The Man Who Founded Sunday School* (London: National Sunday School Union, 1959).

mijlocul secolului al XIX-lea modalitatea standard a devenit colportajul. Fiindcă SBB era non denominațională, colportorii nu aveau voie să facă prozelitism confesional, dar adesea clauza nu era respectată. În schimb, aceștia erau încurajați să-și depună mărturia personală a convertirii lor și să încurajeze oamenii să citească și să studieze Scriptura.³

La scurt timp după retragerea armatelor lui Napoleon din Rusia, pe 2/14 ianuarie 1813 Țarul Alexandru I a emis un ucaz care autoriza fondarea Societății Biblice din Sankt-Petersburg, după modelul și cu sprijinul celei din Londra. Președintele acesteia era însuși Prințul Alexandru Nicolaevici Golițîn, ober-procurorul Sfântului Sinod. Înființarea Societății Biblice din Rusia a fost un succes de marcă, realizat cu sprijinul a doi britanici influenți, John Paterson și Robert Pinkerton, Sankt Petersburg devenind cel mai important centru de traducere, tipărire și distribuire a Bibliei din afara Marii Britanii. Cu implicarea lui Pinkerton au fost înființate filiale pretutindeni în imperiu, una dintre ele la Chișinău, în 1817.⁴ În acel an a apărut în 5 000 de exemplare o ediție a NT românesc la Sankt-Petersburg, având la bază traducerea lui Samuil Micu. Acesta a fost reeditat în condiții mai bune doi ani mai târziu, când a apărut în același tiraj și Biblia. O parte din tirajul acestora a fost distribuită la Iași și București. Societatea Biblică Rusă a fost desființată în 1826 împreună cu toate filialele sale, fiind victima propriului său succes, regimul despotic ne fiind pregătit unei dezvoltări grandioase a sectorului tipografic, lucru care genera frisoane autocraților.⁵

În ce privește Principatele Române, acestea au intrat în vizorul SBB după ce în 1820 comitetul Societății l-a numit pe Rev. Henry D. Leeves ca agent principal pentru Levant, cu sediul la Constantinopol. În același an, Benjamin Barker, fratele consulului britanic din Alep a fost angajat și el ca agent.⁶ Pe baza datelor culese de William Bucknor Lewis în trecerea sa în 1825 prin Principate, un an mai târziu Leeves a putut trimite în premieră Bibliei în germană, franceză și greacă, care urmau a fi distribuite la București.⁷ Abia în 1834 a ajuns în

3 Vezi: Rev. Thomas Timpson, *Bible Triumphs: A Jubilee Memorial for the British and Foreign Bible Society* (London: Partridge & Oakey, 1853), 115-129. William Canton, *The Story of the Bible Society*, Vol. I (London: John Murray, 1904), 5-16. Roger Steer, *Good News for the World. 200 Years of Making the Bible Heard: the Story of Bible Society* (Oxford: Monarch Books, 2004), 37-59.

4 Canton, Vol. I, 191-196.

5 Stephen K. Batalden, „Printing the Bible in the Reign of Alexander I: Toward a Reinterpretation of the Imperial Russian Bible Society”, in *Church, nation and state in Russia and Ukraine*, ed. Geoffrey A. Hosking (New York: Palgrave Macmillan, 1991), 74-76.

6 Canton, Vol. II, 5.

7 „Rev. H. D. Leeves's Letters. Constantinople, January 10, 1826”, *The Twenty-Second Report of the BFBS* (1826), 101. „The Rev. H. D. Leeves's Letters. Constantinople, April 25, 1826”, *The Twenty-Third Report of the BFBS* (1827), 57-58.

Principate Benjamin Barker, devenit între timp șeful agenției levantine cu sediul la Smirna, cu scopul de a negocia cu proaspăt numiții domnitori Dimitrie Alexandru Ghica și Dimitrie Sturdza, cât și cu autoritățile eclesiastice din București și Iași problema tipăririi unui Nou Testament în limba română.⁸ Deși Veniamin Costachi nu și-a dat acordul, cu sprijinul lui Ghica și al locotenentei metropolitane din Țara Românească s-a ajuns la producerea NT de la Smirna în 1838, cât și a edițiilor care au urmat.⁹ Dacă inițial acesta a fost distribuit instituțional en-gros către Eforia Școalelor, Seminarelor și altor instituții, după 1850 Barker a experimentat și generalizat distribuția prin colportaj. Tot în această perioadă el a demarat proiectul traducerii Vechiului Testament după textul masoretic. Acest proiect ca și conducerea agenției levantine a SBB, mutată între timp la Constantinopol, au fost preluate în 1860 de Alexander Thomson, după decesul neașteptat al lui Barker în 1859.¹⁰ Acestuia îi revin meritele producerii Bibliei de la Iași, ieșită de sub tipar într-un volum la Budapesta în 1873, respectiv la Iași în 1874, ultima având și trimiteri.¹¹ Producerea acestei Bibliei a făcut posibilă lansarea mișcării baptiste românești, primele grupe de credincioși români fiind semnalate prin sate din Bihor încă din 1879. Motiv pentru care bapțiștii români au fost foarte fideli Bibliei de la Iași, existând o anumită rezistență inițial privind adoptarea versiunii Cornilescu. La aceasta ne vom referi mai târziu, mai întâi vrem să privim la colaborarea dintre bapțiști și SBB în lucrarea de distribuție a Scripturii.

Mișcarea baptistă din Principate a fost inițiată prin stabilirea la București în 30 aprilie 1856 a familiei tâmplarului Carl Scharschmidt, venită de la Budapesta. Fără abilități de predicator sau de evanghelist, Scharschmidt a fost un simplu deschizător de drumuri. Alături de alte câteva familii de simțire evanghelică, inclusiv cea a misionarului LSPCJ Rev. F. W. Kleinhenn, a inițiat o Societate de Traducere, Tipărire și Distribuție a Tractatelor, realizând inclusiv tractate în limba română. În atelierul său a inițiat întruniri de studiu biblic, iar primul predicator al grupului a fost chiar misionarul anglican Kleinhenn! Ulterior, când se formase un nucleu mic de credincioși, Scharschmidt i-a scris lui Oncken, solicitând să fie trimis cineva ordinar, care să-și asume conducerea lucrării.¹² În 1861 a venit din Germania Heinrich August Koch. Acesta a oficiat primele

8 „Letters from Mr. B. Barker. Bucharest, August 18, 1834”, *The Thirtieth Report of the BFBS* (1834): 112-114. „Letters from Mr. B. Barker. Bucharest, Sept. 22, 1834”, *The Thirtieth Report of the BFBS* (1834): 114-115.

9 E. D. Tappe, „Rumania and the Bible Society until the Crimean War”, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 46, No. 106 (Jan., 1968): 100-101. Canton, Vol. II, 18

10 *The Fifty-Sixth Report of the BFBS* (1860): 81.

11 E. D. Tappe, „Rumania and the Bible Society, 1853-1920”, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 51, No. 123 (Apr., 1973): 285.

botezuri la București, dar la scurt timp a fost angajat de Thompson la SBB, iar în raportul aferent anului 1865 este deja prezentat ca „excelentul depozitar al Societății din București”, fapt care arată că Koch era responsabil cu administrarea depozitului de Biblii. Cu toate acestea, el făcea și colportaj pe teren, raportul aceluiași an amintind că la Tecuci o profesoară catolică l-a reclamat Poliției că vinde cărți cu învățătură falsă, doar intervenția directorului școlii și a unui preot ortodox, care au elogiat tipăriturile, liniștind lucrurile.¹³ Un an mai târziu, Thomson își arăta satisfacția că nivelul vânzărilor depozitului din București crescuse mai mult ca oricând, creșterea fiind obstrucționată doar de de comportamentul nesatisfăcător al unor colportori, amintind că era foarte greu să găsești lucrători buni și de calitate. Nu ne surprinde faptul că în acest context Thomson anunța recrutarea lui Carl Scharschmidt pentru administrarea noului depozit de Biblii care urma a fi deschis la Iași.¹⁴ Din acest moment, tot mai mulți bapțiști vor fi recrutați pentru colportajul de Biblii, aceștia fiind recunoscuți pentru credința și devotamentul lor. În ce-l privește pe Koch, acesta a administrat depozitul de Biblii din București până în 1871, fiind menționat ca atare pentru ultima oară în raportul dedicat anului 1870.¹⁵ Cum la București, conducerea lucrării micii biserici baptiste fusese preluată de August Liebig, discipolul lui Oncken, odată cu sosirea lui în 1863,¹⁶ îl vedem pe Scharschmidt dispus să accepte o nouă provocare, mai apropiată cu abilitățile sale. Și, într-adevăr, dacă zece ani și i-a investit în misiunea din Budapesta, alți zece ani la București, la Iași Scharschmidt avea să lucreze pentru trei decenii, coordonând lucrarea de distribuire de Biblii și NT în întreaga Moldovă. După un singur an de activitate, el atrage cuvinte de apreciere de la șeful său: „Dl. Scharschmidt care are rezidența în Iași a justificat pe deplin așteptările avute cu privire la el și se prezintă ca unul dintre cei mai plini de succes colportori ai Agenției.”¹⁷ Activitatea lui nu a fost lipsită de pericole. În 1868, distribuind Scripturi în zona Neamț, Scharschmidt a fost atacat de tâlhari care l-au bătut rău și l-au jefuit de tot ce avea.¹⁸ Rapoartele sale sunt însă pline și de informații care arată rezultatele pozitive. Un turneu prin Moldova anului 1870 i-a permis să se

12 Pius Zwettler, „Geschichte der Deutschen Baptisten-Gemeinde Bukarest Rumänien.” (Manuscris dactilografiat, alcătuit pe baza Protokollbüchern [registrelor de procese-verbale] din 1864-1913 și 1914-1978, cât și a altor mărturii, rapoarte și biografii, Böblingen, 1986), 3-4. Rudolf Donat, *Wie das Werk begann. Entstehung der deutschen Baptistengemeinden* (Kassel: Verlag von J. G. Oncken, 1958), 429.

13 *The Sixty-Second Report of the BFBS* (1866), 140-142.

14 *The Sixty-Third Report of the BFBS* (1867), 171-173.

15 *The Sixty-Seventh Report of the BFBS* (1871): 198.

16 „Letter from Mr. Oncken”, BMM, Vol. XLIII (1863): 429.

17 *The Sixty-Fourth Report of the BFBS* (1868), 153.

18 *The Sixty-Fifth Report of the BFBS* (1869), 201.

conecteze cu Rev. Mark Wolkenberg, misionar al Misiunii Anglicane [LSPCJ] care lucra cu evreii din Bacău, remarcând activitatea extraordinară a acestuia. La Piatra Neamț a fost încurajat să vadă că toți preoții recomandau Scriptura oamenilor. Directorul Seminarului, care el însuși cumpăraseră o Biblie, l-a prezentat seminariștilor și le-a vorbit despre efectele pozitive ale activității SBB în România.¹⁹ Scharschmidt a rămas la post vreme de trei decenii, până la vârsta de 76 de ani, raportul pe anul 1895 fiind ultimul care-l amintește în lista colportorilor activi.²⁰ După pensionare s-a întors la București, unde a murit după scurt timp.

Dorind să reproducă în Bulgaria sistemul de colportaj folosit cu succes în România, în 1867 Alexander Thomson a angajat doi germani baptiști din Polonia, Kutschevsky și Christian Krzossa. Totodată a fost deschis un depozit de Biblii la Rușicuc [Ruse] care a fost administrat de Kutschevsky.²¹ Cei doi au deschis calea recrutării de către Thomson a altor colportori baptiști, de această dată din Cataloi.

După 1860, în mai multe colonii germane de la nordul Mării Negre, în Ucraina de azi, s-a produs o amplă trezire spirituală care a fost generată de mișcarea stundistă lansată de Johannes Bonekemper, de anumiți predicatori revivaliști, cum ar fi pietistul luteran Eduard Wüst, precum și de dorința reîntoarcerii la practica botezului credinței, pentru care câțiva lideri separatiști menoniți au întreținut corespondență cu J. G. Oncken la Hamburg, cerându-i asistență. Existau din ce în ce mai mulți oameni care refuzau să mai participe la masa euharistică din bisericile luterane, reformate sau chiar menonite, unde erau acceptate toate persoanele din parohie, indiferent de starea lor de decădere spirituală.²² În acest context, pe 5 mai 1864, șapte femei și patru bărbați din colonia Neu-Danzig, familiari cu credința baptistă prin predicile lui Spurgeon care circulau pe foi volante, au primit botezul credinței de la un lider al separatiștilor menoniți, Gerhard Wieler. Cu acea ocazie, unul dintre cei botezați, Friedrich Engel, a fost ales ca prezbiter. În scurt timp, acesta a botezat multe alte persoane, nu doar din Neu-Danzig, ci și din câteva localități apropiate. Reacția autorităților țariste a fost violentă, în cele din urmă cinci dintre capii mișcării baptiste fiind expulzați în Imperiul Otoman. Sfătuiți de credincioși din Odesa, aceștia au mers la Tulcea, aflată pe atunci cu toată Dobrogea în Bulgaria. Aici au

19 *The Sixty-Seventh Report of the BFBS* (1871): 198-201.

20 *The Ninety-First Report of the BFBS* (1895), 413; 450.

21 Albert W. Wardin Jr., „The Baptists in Bulgaria”, *The Baptist Quarterly*, XXXIV/4 (X 1991): 149.

22 Johann E. Pritzkau, *German Baptists in South Russia* (Winnipeg: Kindred Productions, 2013), 2-3; 18-21.

fost întâmpinați de misionarul metodist F. W. Flocken, care le-a prezentat ce opțiuni aveau. Au decis să se stabilească la Cataloi, o colonie germană cu câteva zeci de familii, deși reputația morală și spirituală a locuitorilor era jalnică.²³ Lumina adusă de ei a fost irezistibilă pentru copiii pietiștilor care fugiseră de domnia și influența Antihristului și, după nenumărate peripeții, eșuaseră lamentabil în Dobrogea, unde trăiau ca animalele. Astfel că, la Crăciunul anului 1864, exista deja acolo un grup consistent de credincioși. Solicitat să le dea asistență, Oncken l-a trimis în noiembrie 1865 pe August Liebig, care a botezat 22 de persoane și i-a învățat cele necesare pentru funcționarea ca biserică. În mai 1866 au reușit să-și aducă membrii familiilor din Rusia, împreună cu alte familii de credincioși. La scurt timp, biserica din Cataloi depășise 100 de membri și a devenit resursa umană cea mai valoroasă din regiune pentru SBB. Se prea poate ca și Oncken, care a vizitat personal biserica din Cataloi în noiembrie 1869, să-i fi încurajat pe credincioșii de aici spre o asemenea implicare.²⁴

Primul colportor recrutat de Thomson din Cataloi a fost Josef Edinger. Acesta a fost unul dintre liderii grupului inițial de bapțiști din Neu-Danzig. Un om cu vază în sat, Edinger fusese în prealabil primarul coloniei germane. Datorită petiției lui trimisă pe 19 septembrie 1864 ministrului de interne Petru A Valuev, grupul celor cinci bărbați a primit permisiunea de a se exila în Dobrogea.²⁵ Deși nu se afla la prima tinerețe, Edinger a acceptat oferta SBB, decis să-și investească energia pentru Dumnezeu. El a primit la începutul anului 1869 ca zonă de lucru toată Dobrogea, până la Varna, precum și ruta acoperită de calea ferată Varna-Rușiuc. Pentru a-și acoperi mai bine zona de lucru, Thomson i-a cerut să se mute la Constanța. A stat mai puțin de doi ani acolo, solicitând permisiunea lui Thomson de a se muta la Tulcea, unde familia lui avea un context spiritual adecvat. El raporta în 1871 despre un turneu efectuat, printre altele, prin localitățile Cerna, Măcin, Cernavodă, Medgidia, Babadag, Silistra, Bazargic, Balcic și, evident, Cataloi și Tulcea. În acest ultim oraș semnala o interesantă trezire spirituală apărută printre unii polonezi și

23 Albert W. Wardin Jr., *On The Edge: Baptists and Other Free Church Evangelicals in Tsarist Russia, 1855-1917* (Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2013), 69-73.

24 Wardin Jr., 73-74; 76.

25 Plin de curaj, Edinger i-a scris ministrului: „Mântuirea noastră este în Isus Hristos, singurul nostru salvator, nu în puterea, înțelepciunea sau ritualurile omenești. De aceea, nu ne temem de persecuții sau de tratament arbitrar. Dacă problema ar fi fost investigată de autorități competente, ar fi reieșit un alt punct de vedere, care ar fi furnizat o perspectivă mai bună asupra exodului [din biserica luterană].”
Vezi: „Йозеф Эдигер от Петр А. Валуеву, Новый Данциг, 19 IX 1864 г.”, Центральный государственный исторический архив Санкт-Петербурга (ЦГИА СПб), Ф. 821, Оп. 1, Д. 975, 73. [„Josef Edinger către Peter A. Valuev, Neu-Danzig, 19 IX 1864”, Arhivele Istorice Centrale de Stat din Sankt-Petersburg (ТГИА СПб), Fond 821, Inv. 5, D. 975, f. 73.]

ruși.²⁶ Mutarea familiei sale la Tulcea a avut legătură cu implicarea lui neoficială în plantarea unei biserici ruso-germane în acest oraș, alături de Jacob Klundt el fiind co-fondator al acesteia, cei doi vorbind bine rusește. Acest lucru probabil l-a determinat în cele din urmă să renunțe la implicarea lui cu SBB, numele lui apărând pentru ultima oară în rândul colportorilor în anul 1880.²⁷ De altfel se pare că a trecut la cele veșnice în 1884.

Al doilea colportor baptist recrutat din Cataloi de Alexander Thomson a fost Martin Heringer, originar și el din Neu-Danzig. Acesta venise la Cataloi în mai 1866, într-un grup de 12 familii, incluzând familiile celor cinci exilați în 1864. Cu toții primiseră permisiunea de a-și vinde proprietățile și de a pleca definitiv din Rusia, un compromis acceptat de autorități fiindcă ei nu voiau să renunțe la credință. Heringer a primit ca bază orașul Lompalanka [azi Lom], pe Dunăre, și o rază mare de activitate în jumătatea de apus a Bulgariei.²⁸ Spre deosebire de Edinger, Martin Heringer a activat trei decenii, până la sfârșitul vieții sale, distribuind Scripturile într-o zonă slab dezvoltată, periculoasă, cu riscuri mari. Raportul SBB aferent anului 1879 evidențiază munca extrem de grea și periculoasă depusă de Heringer, care a distribuit NT și Biblii soldaților români și ruși aflați pe linia frontului.²⁹ De regulă, el mergea atât prin cătune mici și izolate, cât și prin orașe, vizitând școli, cazărmi, pușcării, ba chiar și cârciumi, oferind oamenilor Biblii.³⁰ Din 1880, Thomson i-a stabilit baza lui Heringer la Rușciuc [Ruse]. Cum în acel an s-a stabilit acolo pastorul baptist Johann Kargel, care a ajutat și lucrarea baptiștilor din București, Heringer l-a asistat pe acesta în fondarea primelor două biserici baptiste din Bulgaria, cele din Kazanlăk și Rușciuk.³¹ Pe 15 decembrie 1901, veteranul Martin Heringer s-a întors din ultima lui călătorie de distribuire a literaturii, acasă la Rușciuc. O săptămână mai târziu, pe 23 decembrie a murit în mijlocul familiei sale.³² Fiul său cel mare era în America, unde studia la *Seminarul Teologic Rochester*. Soția și copiii lui Martin au emigrat în bloc în SUA, unde descendenții lor trăiesc și astăzi.

Aproape simultan cu Heringer, în vara anului 1872, Alexander Thomson l-a trimis pentru colportaj pe Jacob Klundt. Originar și el din Neu-Danzig, acesta

26 *The Sixty-Sixth Report of the BFBS* (1870): 164-165. *The Sixty-Seventh Report of the BFBS* (1871): 197. *The Sixty-Eighth Report of the BFBS* (1872): 162-163.

27 *The Seventy-Sixth Report of the BFBS* (1880): 50.

28 *The Sixty-Eighth Report of the BFBS* (1872): 162-163.

29 *The Seventy-Sixth Report of the BFBS* (1880): 130.

30 *The Seventy-Eight Report of the BFBS* (1882): 156-157.

31 Albert W. Wardin Jr., „The Baptists in Bulgaria”, *The Baptist Quarterly*, XXXIV/4 (October, 1991): 149.

32 *The Ninety-Eighth Report of the BFBS* (1902): 135. William Canton, *A History of the British and Foreign Bible Society*, Vol. IV (London: John Murray, 1910), 399.

era asistentul lui August Liebig la Cataloi și co-fondator alături de Edinger al bisericii ruso-germane din Tulcea. Cum Klundt este plasat la Uscup [Skopje] în Macedonia, în vara anului 1872, de rapoartele SBB, iar calitatea lui de fondator al bisericii din Tulcea e de netăgăduit, acest aspect ne ajută să arătăm că respectiva biserică a fost fondată cel târziu în 1869/70. Odată stabiliți la Uscup, toți membrii familie Klundt s-au îmbolnăvit de febră, doi dintre copiii săi căzând victime epidemiei. Slăbit de boală, în acea jumătate de an Klundt a avut rezultate foarte slabe pe teren. El avea și o zonă grea, muntoasă, fiind primul colportor trimis să acopere nordul Macedoniei și o parte din Serbia, zonă în care avea acces la oameni de naționalități diferite, printre care albanezi, sârbi, bulgari, evrei, greci și turci.³³ Avantajul locației consta în poziționarea pe calea ferată care mergea la Salonic. În timp ce vizitase orașul Scutari în 1873, Klundt a fost arestat, fiind bănuit a fi spion rus! Trimis sub escortă la Uscup, deși era rezident acolo de un an de zile, a fost dus înaintea Caimacamului, care i-a interzis să mai distribuie cărți, altfel trebuind a pleca din oraș. Embargoul n-a fost ridicat decât după ce Thomson a cerut ajutorul ambasadorului britanic la Constantinopol.³⁴ După ce Bulgaria a devenit independentă, din 1880 Klundt a fost relocalat la Lompalanka,³⁵ primind ca arie de lucru partea de vest a Bulgariei. Deși zona era grea, el și familia lui s-au implicat în plantarea unei biserici baptiste în Lom. În ultimul său raport dat înainte de a se pensiona în 1895, Alexander Thomson a descris cum Klundt a oferit oamenilor din jur o mărturie necompromisă a Evangheliei, formând o biserică baptistă, căreia i-au construit o mică casă de rugăciune. În acel an însă, o gloată mânată de preotul ortodox a atacat biserica baptistă, distrugând tot ce au atins.³⁶ Klundt s-a pensionat și el cinci ani mai târziu, după 28 de ani în slujba SBB.³⁷ A mai slujit însă aproape două decenii biserica din Lompalanka ca pastor, reprezentându-i pe bapțiștii din Bulgaria la Congresul Baptist European de la Berlin, în 1908. Ultimii ani ai vieții i-a petrecut în casa ginerelui său, pastorul Sava Leciov din Kazanlăk, unde a murit în 1921.

La București, în 1872, misionarul baptist August Liebig a preluat depozitul de Biblii de la Heinrich Koch. Despre Liebig, Thomson a scris că „a venit pentru a-și lua sarcinile în primire, aducând multe calificări de preț și o inimă profund mișcată și cu sollicitudine pentru binele spiritual al României”. Implicarea lui a

33 *The Sixty-Ninth Report of the BFBS* (1873): 201.

34 *The Seventieth Report of the BFBS* (1874): 136.

35 Wardin Jr., „The Baptists in Bulgaria”, 149.

36 *The Ninety-Second Report of the BFBS* (1896): 126.

37 *The Ninety-Seventh Report of the BFBS* (1901): 134.

fost însă de nici doi ani, răspunzând pozitiv chemării bisericii din Odesa de a o sluji.³⁸ Cum din 1875 Vechiul Regat a trecut în administrarea Agenției SBB din Viena, condusă de credinciosul baptist Edward Millard, vom vedea o infuzie imediată de colportori bapțiști, majoritatea provenind din aceeași sursă: biserica din Cataloi, vizitată de Millard chiar din 1874 pentru a recruta oameni. Cu acea ocazie i-a recrutat pe Jacob Hehn, pe Christian Albus, precum și pe Philipp și Conrad Spiess. Cei doi frați Spiess au fost recrutați pentru depozitul din Budapesta, primul activând în Banat, celălalt în Slovacia Superioară, făcând lucrare de pionierat baptistă. După 2-3 ani au fost mutați la București, iar Albus a fost mutat în Transilvania. Cum și Scharschmidt era baptist, realizăm că la finele anului 1876, patru dintre cei șase colportori din Vechiul Regat erau bapțiști.³⁹ Declanșarea Războiului Ruso-Româno-Turc i-a permis lui Millard să-l mute la București pentru a fi administratorul depozitului de Biblii, pe Daniel Schwegler, unul dintre discipolii săi care fusese botezat de Oncken în 1869 când l-a vizitat pe Millard.⁴⁰ Timp de trei decenii, Schwegler a fost depozitarul SBB din București, iar cu acceptul tacit al lui Millard, mai bine de jumătate din acest timp a slujit ca pastor biserica baptistă germană. A ieșit la pensie de la SBB la finele anului 1907.⁴¹

Cea mai spectaculoasă carieră în slujba SBB a avut-o Jacob Hehn. Originar din Rădăuți, acesta a ajuns, se pare via Cataloi, membru al bisericii germane din București. Era tânăr în 1874 când a fost recrutat colportor. I-a slujit cu credincioșie depozitarului Schwegler și pe teren a fost un adevărat misionar, ducând Bibliile în ateliere, în penitenciare, în mănăstiri, dar și evreilor, cu care-și făcea timp să discute. Având în vedere abilitățile sale, în timp a fost focalizat pe distribuția în București și împrejurimi, o arie extrem de productivă, în care era foarte eficient. Cel mai mare succes l-a înregistrat în școli, Seminare și la Universitatea din București. Elevii și studenții erau printre cei mai buni cumpărători, uneori dându-și ultimii bănuți pentru a lua o Biblie. Aceștia îl recunoșteau când se întorcea în școala lor și îl primeau cu prietenie, recomandându-l și altor colegi.⁴² Hehn a fost cel care a administrat pavilionul SBB de la Expoziția Generală Română, prima de acest gen din țară, cu ocazia comemorării a 40 de ani de domnie ai lui Carol I precum și a 25 de ani de la

38 *The Sixty-Ninth Report of the BFBS* (1873) 211. *The Seventieth Report of the BFBS* (1874): 130.

39 *The Seventy-Third Report of the BFBS* (1877) 52-53.

40 *The Seventy-Fourth Report of the BFBS* (1878) 53. William L. Wagner, *New Move Forward in Europe: Growth Patterns of German Speaking Baptists in Europe* (South Pasadena: William Carey Library, 1978), 91-92.

41 *The 104th Report of the BFBS* (1908): 82.

42 *The 104th Report of the BFBS*, 85-86.

încoronarea lui ca Rege al României. Expoziția și-a ținut deschise porțile 6 iunie și 23 noiembrie 1906. SBB a primit medalia de argint, în semn de recunoaștere a calității exponatelor și a importanței acestora, un articol apreciativ apărând în ziarul «Universul».⁴³ La aproape trei decenii de la înrolare, în 1912 Hehn a fost numit depozitar al SBB la București. Între timp, cele două fiice ale sale s-au căsătorit cu doi lideri baptiști marcanti: F. W. Schuller și Constantin Adorian. Prezența lui în fruntea depozitului a fost foarte benefică în timpul războiului. Datorită reputației și relațiilor sale, înainte de capturarea Bucureștiului, autoritățile i-au permis să dăruiască NT prizonierilor de război germani. După ce Capitala a fost ocupată, fiind etnic german, Hehn a primit permisiunea de a distribui NT răniților și bolnavilor, dar și prizonierilor ruși dintr-un lagăr. Hehn a murit în iulie 1920 când era în al 47-lea an de slujire a SBB. În acest timp își câștigase respectul și aprecierea dincolo de granițele profesionale. Marcând evenimentul, Arhimandritul Scriban a publicat în «Universul» articolul omagial „Hehn, vânzătorul de Biblii”.

Ultimul colportor plecat din Cataloi la care ne referim a fost Ferdinand Massier. Născut la Frătăuții Vechi în Bucovina și înrudit cu Jacob Hehn, Massier s-a convertit aproape miraculos în 1865 într-un sat din Bugeac, pe când își căuta un rost în viață. Edificat în credință de August Liebig, s-a mutat la Cataloi în 1867 unde s-a căsătorit cu Dorothea Engel. În 1871 lucra ca misionar itinerant al bisericii, ca în 1872 să se întoarcă în Bucovina natală pentru a fi primul colportor SBB al provinciei, alimentat din depozitul de la Lemberg. A făcut colportaj în condiții extrem de grele, atât din cauza lipsei mijloacelor de transport, fiind nevoit să meargă pe jos cu desaga de Biblii în spate pe cărările de munte, cât și din cauza opoziției autorităților față de orice activitate protestantă. Reușind să fondeze o biserică mică în satul natal, cât și câteva grupuri mici de credincioși în alte localități, precum Rădăuți sau Siret, în 1879 Massier apare pentru ultima oară în lipsa colportorilor SBB,⁴⁴ întrucât s-a decis să facă full-time misiune sub auspiciile Bordului de Misiune de la Hamburg. Astfel a fondat bisericile din Cernăuți și Snyatin și vreo alte zece filiale, devenind pionierul baptist al Bucovinei.

În Transilvania, deși SBB a avut ceva tentative clandestine de activitate, abia după prăbușirea regimului absolutist s-a putut organiza o activitate eficientă de distribuire de Biblii. A fost meritul lui Edward Millard că l-a recrutat pe Johann Rottmayer pentru poziția de administrator al depozitului de Biblii înființat la

43 *The 103rd Report of the BFBS* (1907): 62-63.

44 *Seventy-Fifth Report of the BFBS* (1879): 44.

Cluj în 1866. Împreună cu Scharschmidt și alți tâmplari germani din Austro-Ungaria convertiți la Hamburg, Rottmayer a încercat vreme de două decenii, din 1846, să fondeze o biserică la Budapesta. Persecuțiile incredibile din epoca absolutistă au împiedicat realizarea acestui proiect. Pe când se gândea să emigreze în America, Rottmayer a fost deturnat spre Cluj, unde a făcut o lucrare remarcabilă. Stabilat aici în iunie 1866, el a devenit primul baptist din Transilvania. De la început s-a apucat să învețe limba română și să practice mai bine limba maghiară, pe care o știa deficitar. Începuturile au fost grele. Neexistând încă o rețea de căi ferate, trebuia să străbată distanțe lungi cu căruța sau pedestru. Deși s-a plâns de lipsa totală a mijloacelor de transport, în cele cincisprezece localități vizitate în cel de-al doilea turneu efectuat a vândut 617 Biblii, 754 de NT și 233 de fascicole. Remarca faptul că provincia era locuită de elemente eterogene, oameni din etnii și religii diferite, având însă un element comun: o apatie generală față de lucrurile spirituale. Totuși n-a întâmpinat opoziție, cu excepția clerului catolic, care îl trata cu ostilitate. Un mare obstacol era analfabetismul. Mai ales la români, acest stigmat atingea cote endemice. La finele anului 1866, depozitul din Cluj a consemnat un rezultat excelent pe cele doar șapte luni de activitate, vânzările cumulând 9 575 de exemplare.⁴⁵ Rezultatele au fost pozitive și în următorii doi ani, deși a apărut opoziția autorităților eclesiastice ortodoxe, care au pus „o barieră în calea răspândirii rapide a Adevărului”. Cu toate acestea, exista o cerere de NT în grafie chirilică din partea „unora dintre oamenii de frunte ai țării”.⁴⁶ Deși NT în limba română stârnea reacții diverse, episcopul Bisericii Reformate cerea directorilor de școală să-i încurajeze pe oameni să procure și să citească Biblia. Episcopul greco-catolic însă a dat o circulară, interzicând preoților și credincioșilor să cumpere Biblii. În ciuda interdicției, numeroși români greco-catolici cumpărau Biblii și NT. Ar fi cumpărat și mai mulți, dar sărăcia și analfabetismul îi împiedicau. Pe de altă parte, pastorii protestanți îi săreau în ajutor lui Rottmayer. Aflându-i itinerarul, mulți pastori reformați trimiteau scrisori pe traseu, recomandându-l cu căldură pe colportor colegilor lor.⁴⁷ Odată mutat la Cluj, Rottmayer și-a continuat activitatea misionară. În primul rând a înființat o Școală Duminicală care își desfășura activitatea într-o sală adiacentă depozitului de Biblii. Aceasta a fost una dintre primele Școli Duminicale active pe teritoriile locuite de români.⁴⁸ Activitatea Școlii nu era limitată copiilor dintr-o anumită etnie. În raportul

45 *The Sixty-Third Report of the BFBS* (1867), 89.

46 *The Sixty-Fourth Report of the BFBS* (1868), 81.

47 *The Sixty-Fifth Report of the BFBS* (1869) 99-100.

48 „A vasámapi iskolák napja”, *Békehírnök*, XXIII, No. 22 (30 XI 1917): 294.

anual din 1869, Millard arată că Rottmayer începuse să lucreze cu copii de țigani.⁴⁹ În al doilea rând, mulți dintre colportorii cu care a lucrat Rottmayer, începând cu Johann și Michael Gromen au fost convertiți la credința baptistă. Unii dintre ei au ajuns ulterior misionari în echipa lui Heinrich Meyer, sau chiar pastori, precum Johann Gromen. Chiar dacă mai mult indirect, prin oamenii convertiți de el sau cu care a lucrat, Rottmayer a fost unul dintre pionierii bapțiști ai Transilvaniei. În 1869 a primit vizita lui Oncken la Cluj. A colaborat cu Mihai Cornea pe care l-a chemat adesea să predice. Numele lui a fost menținut de Meyer constant pe lista lucrătorilor bapțiști din Austro-Ungaria. Rottmayer a rămas rămas administratorul depozitului SBB din Cluj vreme de 28 ani, până la pensionarea lui care a avut loc la o vârstă venerabilă, în aprilie 1894.⁵⁰ A murit la 84 de ani, pe 26 martie 1901.

49 *The Sixty-Sixth Report of the BFBS* (1870): 77.

50 *The Ninety-First Annual Report of the BFBS* (1895): 50.